

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ЛІСОВИХ РЕСУРСІВ ЯК ОСНОВИ ЕКОЛОГІЧНО ЗБАЛАНСОВАНОГО ЛІСОКОРИСТУВАННЯ

Розглянуто існуючі методологічні засади щодо критеріїв оцінки економічної ефективності відтворення лісових насаджень і здійснення лісокультурних заходів; узагальнено методичні принципи оцінки ефективності запровадження різних варіантів організаційно-технічних програм щодо вдосконалення ведення лісокультурного виробництва

Постановка проблеми. Науковою основою для розробки системи управління виробничими процесами є закони економічної теорії, які визначають економічні закономірності обміну, розподілу і споживання матеріальних ресурсів. Різноманітні аспекти виробничих відносин виражаються такими економічними категоріями як витрати, прибуток, засоби виробництва тощо, а тому вони слугують базовими економічними поняттями щодо процесів використання і відтворення лісових ресурсів. Важливі складові лісової політики – лісоснавство, таксація, лісовпорядкування – базуються на наукових основах біології, екології та економіки. Тобто, на основі дії законів природи виникає необхідність забезпечення гармонійного розвитку навколишнього середовища. За умови, якщо така гармонія порушується, то, в першу чергу, це стосується такої важливої складової природного середовища як лісові екосистеми, що виступають у лісовому господарстві основними засобами виробництва. В даному випадку застосовуються різні заходи впливу – економічні, соціальні і організаційно-екологічні, які забезпечували б стабілізацію навколишнього середовища і подальший гармонійний розвиток лісоресурсної сфери. Проблема оцінки ефективності запровадження організаційно-технічних програм щодо вдосконалення ведення лісокультурного виробництва надзвичайно важлива, оскільки в даному виробництві існують різноманітні варіанти здійснення вдосконалень з різним фінансовим результатом.

Постановка проблеми. Вихід лісового сектору економіки з кризового стану стає неможливим без розробки державних програм розвитку галузі, з спрямованим на підвищення рівня використання лісових ресурсів, розширене їх відтворення, забезпечення народного господарства ресурсами лісу. На основі програм розвитку галузі оцінюється результативність виконання лісогосподарських заходів, встановлюється відповідність взаємоузгодження галузевих проблем із загальними напрямками соціально-економічного розвитку, визначається рівень ресурсного і фінансового забезпечення. На сьогоднішній день проблемами оцінки ефективності відтворення лісів займаються лише окремі економісти-лісоводи, серед яких найбільш відомими є Туниця Ю.Ю., Коваль Я.В. Їх дослідження носять вибіркового характеру і часткову спрямованість, оскільки невивченими залишаються питання вибору оптимального критерію оцінки ефективності лісокультурних заходів та регіонального підходу до здійснення відповідних програм з ефективного лісовідтворення.

Мета дослідження. Головною ціллю дослідження є, передусім, визначення оптимального критерію оцінки ефективності від впровадження лісокультурних заходів (програм) в процесі розширеного відтворення лісових ресурсів. Крім того, необхідно вивчити і дослідити існуючі методологічні засади щодо розрахунку показників економічної ефективності від впровадження тих чи інших організаційно-технологічних заходів в державних лісових підприємствах на основі регіонального підходу та обґрунтувати можливі варіанти систем заходів з відтворення і використання лісових ресурсів в лісах експлуатаційного призначення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На думку ряду економістів [2, 3, 5, 6] лісове господарство необхідно розглядати як комплекс використання і відтворення лісових ресурсів, який необхідно всебічно і різносторонньо вивчати і досліджувати. На сьогоднішній день низькоефективна організація ведення лісокультурного виробництва призводить до зростання необґрунтованих витрат, відсутності інвестицій та, зрештою, до втрати перспектив розвитку не лише лісового господарства, а й деревообробної, меблевої та целюлозно-паперової галузей

промисловості. Невивченість напрямів оптимального лісовідтворення і є актуальною проблемою для наукових досліджень, оскільки відсутні ефективні практичні рекомендації щодо вибору критерію оцінки ефективності лісокультурних заходів.

Викладення основного матеріалу дослідження. В якості загальної методологічної основи досліджень у сфері використання і відтворення лісових ресурсів застосовуються різні методи, що розроблені, перш за все, галузевими науками – лісівництвом, лісовою таксацією, лісовпорядкуванням. З іншого боку, використовуються загальновідомі економічні підходи, які комплексно враховують всі необхідні вимоги щодо ефективності окремих лісокультурних і лісогосподарських заходів. У відповідних умовах (природно-кліматичних, соціально-економічних, екологічних, історичних та інших) експериментальним шляхом напрацьовуються системні методичні підходи, на основі яких здійснюється оптимізація використання і відтворення лісових ресурсів на засадах сталого розвитку.

Важливе значення в загальній системі методологічних і методичних підходів має кадастрова оцінка лісових ресурсів як важлива передумова управління (регулювання) лісами і лісогосподарським виробництвом [1]. В Лісовому кадастрі, з одного боку, наводиться лісівничо-таксаційна характеристика лісів, на основі якої можна сформулювати висновки про їх якісний стан та економічну ефективність використання; з іншого боку – техніко-економічні параметри, на підставі яких можливо розробляти пропозиції щодо здійснення лісогосподарських заходів, спрямованих на збереження і охорону лісових насаджень, встановлювати розміри плати за лісові ресурси, проводити інвестиційну діяльність тощо. Кадастрова оцінка має особливо важливу на сучасному етапі економічних перетворень, коли ставиться завдання щодо необхідності перерозподілу структури угідь лісового фонду та зміни форм господарювання в лісах.

Особливу цінність в економічному аспекті має сукупність інформації Лісового кадастру, яка визначає придатність земель лісового фонду для вирощування окремих лісових насаджень, цінних в господарському відношенні та соціальній сфері. Ці дані слугують підставою для оптимального розміщення лісових насаджень, що дозволяє звести до мінімуму необхідні витрати на їх охорону і вирощування. Придатними вважаються лише такі угіддя, на яких вирощування лісових насаджень є економічно рентабельним і ефективним в соціальному і екологічному аспектах. На основі матеріалів Лісового кадастру, економіко-екологічної оцінки земель лісового фонду і лісових насаджень вирішуються питання вдосконалення організації території й упорядкування земель лісового фонду підприємств, які внаслідок оптимізації використання земельних угідь сприяють поглибленню спеціалізації лісогосподарського виробництва і раціональному використанню лісового фонду. Сформована за роки незалежності України комерційна спрямованість лісогосподарських підприємств посилює необхідність створення господарських проектів раціональної системи лісовирощування і лісокористування.

Відтворення лісових насаджень, як відомо, здійснюється в системі лісового господарства, в якому використання засобів інтенсифікації лісовирощування є необхідною умовою для підвищення продуктивності деревостанів. Тому, економіко-екологічна оцінка земель лісогосподарського призначення дозволяє встановити оптимальну структуру насаджень у конкретних природно-економічних умовах, що

особливо важливо при розробці проектів внутрішньогосподарського лісовпорядкування, при якому вирішуються питання господарського розміщення лісових насаджень в просторово-часовому плані.

Особливу роль у системі заходів щодо раціонального використання лісових ресурсів відіграє лісовпорядкування. Встановлено, що лісгосподарські заходи проводяться лише в тому разі, коли внутрішньогосподарська організація території базується на економіко-екологічній оцінці лісових земель і насаджень. У цьому зв'язку для вирішення лісовпорядкових завдань необхідно використовувати різноманітні відомості, показники і дані Лісового кадастру та матеріали, які супроводжуються бонітуванням лісів, їх лісотипологічною характеристикою, економічною і грошовою оцінкою лісгосподарських угідь. Результати таких оцінок доцільно відобразити на картографічних матеріалах. У лісовому господарстві такі матеріали характеризують розподіл території України на природно-лісгосподарські області, округи і райони, що зумовлює визначення екологічної придатності лісових ділянок для вирощування різного породного складу насаджень.

На сьогодні недостатньо розроблені методичні підходи економічної оцінки екологічних і соціальних функцій лісу, що гальмує їх раціональне використання. Дані функції слабо пов'язані з економічними процесами, не визначені відповідні параметри, які б репрезентували екологічні і соціальні функції економічними показниками. Все це є головним чинником того, що різноманітні управлінські рішення у сфері лісокористування не завжди виявляються ефективними. Лісам властиві різні корисні функції, які широко використовуються в екологічних і соціальних цілях і, хоча оцінити їх важко, все ж таки такі розрахунки необхідні. Як відомо, цінність різних функцій лісу може бути визначена на основі теорії вартості і споживчої вартості лісів, що використовуються як засоби праці в галузях матеріального виробництва, зокрема, у сільському господарстві, водному, сфері обслуговування. Розробка методології та методичних підходів економічної оцінки екологічних і соціальних функцій лісових насаджень дозволить визначити частку лісів у суспільному виробництві та національному багатстві.

Невід'ємною складовою оцінки лісгосподарських заходів і прийняття науково обґрунтованих рішень в різних виробничих структурах галузі є поняття "ефективність". На основі оцінки ефективності у лісовому господарстві аналізується результативність виконання лісгосподарських заходів, їх достовірність, рівень фінансового забезпечення, відповідність фінансових ресурсів соціально-економічним і екологічним вимогам. Окрім того, оцінюються передпланові розробки, спрямовані на розширення лісоресурсного потенціалу, поліпшення якості лісів, їх територіального розміщення, забезпечення галузей економіки різними продуктами і користностями лісу, а також виявляються недоліки в плануванні лісгосподарських заходів, розробляються шляхи їх усунення, що є важливою підставою для поліпшення якості цільового програмного проектування як основи екологічно збалансованого (сталого) розвитку галузі.

При оцінці ефективності лісгосподарських заходів у сфері лісового господарства їх методологічними передумовами є такі [6, с.102]:

– обґрунтування доцільності розробки лісгосподарських заходів з питань розвитку лісоресурсного потенціалу та окремих компонентів лісу, виробничих процесів лісгосподарського спрямування, використання лісових ресурсів, їх відтворення і охорони;

– розробка і теоретичне визначення критеріїв оцінки лісгосподарських заходів та можливих форм їх виміру кількісними і вартісними показниками як щодо лісопромислової сфери, так і використання лісу в статусі екологічного і соціального фактору;

– встановлення відповідності галузевих лісгосподарських заходів і загальних міжгалузевих напрямів природно-ресурсного і соціально-економічного розвитку регіону;

– визначення рівня лісоресурсного і фінансового забезпечення програмних завдань з питань використання лісових ресурсів та внесення їх відповідного корегування;

– удосконалення механізму контролю і економічної відповідальності за реалізацію лісгосподарських заходів.

Економічна доцільність комплексу розроблених заходів, як правило, здійснюється щодо основних проблем соціально-економічного розвитку. Відповідно до проблем лісу і лісового комплексу, пріоритетними завданнями галузі є: відтворення лісоресурсного потенціалу; комплексне використання лісових багатств; посилення екологічних і соціальних функцій лісу; відродження повної переробки деревини; підвищення ефективності функціонування лісгосподарського і лісопромислового комплексів. В умовах реформування економіки оцінка ефективності різноманітних заходів з проблем лісокультурного виробництва сприятиме залученню лісових ресурсів в ринкові відносини, раціональному використанню коштів, що виділяються для реалізації лісгосподарських завдань, визначенню розмірів втрат, що завдаються лісам і лісовому комплексу в результаті їх невиконання.

При оцінці лісгосподарських заходів методологічні підходи ґрунтуються на принципах комплексності, цільової орієнтації, соціального та екологічного пріоритетів і економічної ефективності, які є основою для встановлення рівня реалізації передбачених заходів, усунення негативних тенденцій та внесення необхідних коректив, спрямованих на підвищення ефективності лісгосподарського виробництва відповідно до умов сталого розвитку. Цільова орієнтація зазначених принципів по суті призначена для регулювання процесами розвитку лісового комплексу, управління всіма його ланками, забезпечення реалізації лісгосподарських заходів і досягнення на цій основі найбільш ефективних як проміжних, так і кінцевих результатів.

Під час здійснення планово-господарських розрахунків щодо діяльності підприємств галузі найбільш поширеним і важливим вважається принцип економічної ефективності. Основна його вимога – одержання максимально можливого ефекту від реалізації різноманітних господарських заходів будь-якого спрямування. Ігнорування такого принципово важливого підходу оцінки нерідко є причиною значних економічних втрат та негативних екологічних наслідків. Для економіки країни небайдуже, якою ціною реалізуються лісгосподарські заходи, в тому числі у сфері використання і відтворення лісових ресурсів.

В поточний час запроєктовані різні планово-господарські рішення оцінюються на підставі Типової методики визначення економічної ефективності капітальних вкладень [6, с.124]. Проте застосування основних принципів і положень цієї Методики для оцінки програмних заходів з проблем лісу і лісового господарства, враховуючи його специфічні особливості (довготривалий період лісовирощування, неузгодженість витрачених фінансових ресурсів і одержання лісопродукції в часі тощо), ускладнюється. Ефекти, що одержуються в лісовому господарстві, різноманітні. Своєрідна і природа затрат в галузі. Останні залежать від природних факторів, рівня технічної оснащеності господарства, структури технологічних процесів. Витрати, які виділяються на охорону і вирощування лісу, як і капітальні вкладення на створення основних виробничих фондів, вилучаються із фінансово-господарського обігу на довготривалий період (50-100 років і більше) [7, с.17]. В тім витрати, що спрямовуються на вирощування лісу, не можна вважати капітальними вкладеннями, оскільки це не аналогічні поняття, але спільною характеристикою в них є довготривалість. Особливості перенесення вартості в лісгосподарському виробництві інші, ніж у галузях з коротким періодом ротації, наприклад, промисловості. Витрати в лісовому господарстві переносяться безпосередньо на лісопродукцію і, на відміну від основних засобів промисловості, набувають форми продуктивного накопичення. Цінність лісових насаджень в міру їх росту і розвитку зростає, вартість же основних засобів промислового призначення в результаті їх функціонування і амортизації знижується. Суттєві відмінності є і в характері відшкодування коштів, які виділяються на виробництво лісопродукції. В

практиці промислового виробництва кошти відшкодовуються безперервно у міру фізичного чи морального зносу основних засобів. У лісовому ж господарстві ці кошти відшкодовуються періодично, за рахунок реалізації деревини від проведення різних рубок та іншої продукції лісовирощування. Із наведеного слідує, що оцінка ефективності програмних заходів з проблем лісовідновлення повинна здійснюватися на основі принципових підходів галузевої методики, що враховує специфічні особливості лісу, природу затрат і характер результативності. Застосування такої методики має забезпечити [8, с.10]:

– народногосподарський підхід до вирішення цієї задачі. Це означає, що програмний варіант, який оцінюється, має бути ефективним не тільки для лісового комплексу, але і для суміжних галузей, що користуються послугами і корисними функціями лісу;

– облік сумарної величини ефекту від впровадження програмного заходу. Мається на увазі ефект, що складається від результатів використання деревини і недревної продукції, соціальних і екологічних функцій лісу;

– застосування єдиного науково обґрунтованого критерію оцінки (в грошовому вимірі) як інтегрального еквівалента для співставності ефектів від використання лісових ресурсів і затрат, що виділяються на їх охорону, відтворення і експлуатацію;

– додержання єдності розрахунку ефективності використання лісових ресурсів з процесами їх охорони і відтворення;

– врахування фактора часу, тобто кошти, що виділяються на відтворення лісових ресурсів, вилучаються із фінансового обороту на довгий період часу. Виходячи з цього, визначення ефекту в лісовому господарстві від використання лісу, як засобу виробництва і предмету праці, без врахування фактору часу не буде відображати його фактичну цінність.

Характерним в роботі підприємств є те, що немає такої сфери виробничо-лісокультурної діяльності, де б не виникала проблема підвищення ефективності. Шляхи вирішення цих завдань в значній мірі визначаються рішеннями, які приймаються органами управління різних рівнів. У зв'язку з цим, важливого значення набуває завдання

вдосконалення критеріїв прийняття рішень, тобто необхідно знайти шляхи найкращого, найбільш раціонального використання існуючих ресурсів. Економічна ефективність проектних заходів визначається за критерієм, на основі якого співставляються найбільш раціональні планово-лісогосподарські рішення. Критерій оцінки повинен враховувати специфіку об'єкта, що оцінюється, систему лісогосподарських заходів, соціальні і екологічні функції лісових насаджень, які є носіями ефекту вказаної системи заходів, та матеріально (кількісно) вимірюватися.

Економічне обґрунтування програмних лісогосподарських заходів проводиться шляхом співставлення економічних результатів із затратами, необхідними для здійснення цих заходів. Останнє виявляється на підставі системи показників загальної (абсолютної) і порівняльної ефективності витрат і чистого ефекту від лісогосподарських заходів. Отже, основними критеріями їх оцінки є показники, що характеризують приріст обсягу чистої лісогосподарської продукції, величину прибутку, зниження собівартості продукції або надання соціальних послуг.

Економічна ефективність лісогосподарських заходів, як вже зазначалося, у загальному вигляді оцінюється на основі критерію загальної (абсолютної) і порівняльної економічної оцінки ефективності затрат і економічного ефекту від їх реалізації. Критерієм же загальної економічної ефективності заходів є відношення сумарної величини економічного ефекту від системи заходів до сукупних затрат, що забезпечують одержання даного ефекту. Виходячи із принципових підходів типової Методики визначення економічної ефективності капітальних вкладень [6, с.77] та методичних підходів з питань економічної оцінки ефективності відтворення і використання лісових ресурсів, власних результатів дослідження, сформульовано критерій економічної оцінки ефективності лісогосподарських заходів, структура якого доповнена шляхом формалізованого введення різноманіття лісопродукції та надання послуг іншого екологічного спрямування. Даний критерій оцінки лісогосподарських заходів в модифікації з урахуванням градації крупності деревини, може виражатися за такою формулою (1):

$$E_k = \frac{\sum_{ij} M_{ij}^k C_{ij}^k B_{ij}^k + \sum_g V_g^k B_g^k}{\sum_{ij} B_{ij}^k (C_{ij}^k + E_n K_{ij}^k) + \sum_g B_g^k (C_g^k + E_n K_g^k)} \quad (1)$$

де E_k – коефіцієнт економічної ефективності k -ої системи лісогосподарських заходів (рубок головного користування, рубок догляду, інших лісогосподарських рубок, заготівлі продуктів побічного користування, робіт, послуг);

M_{ij}^k – маса деревини i -ої породи j -ої категорії крупності, одержаної від k -ої системи заходів, м³;

L_{ij}^k – вартість деревини i -ої породи j -ої категорії крупності, одержаної від k -ої системи заходів, грн. за 1 м³;

V_g^k – обсяг продукції g -ого виду побічного лісокористування, т;

C_{ij}^k, C_g^k – собівартість проведення k -ої системи лісогосподарських заходів i -ої породи j -ої категорії крупності і відповідно відтворення і використання g -ої продукції побічного лісокористування, грн. за одиницю;

B_{ij}^k, B_g^k – коефіцієнти приведення ефектів і затрат за фактором часу, пов'язаних з k -ими варіантами лісогосподарських заходів;

K_{ij}^k, K_g^k – питомі капітальні вкладення на проведення k -их лісогосподарських заходів, грн.;

E_n – норма ефективності капітальних вкладень.

Економічна оцінка програмних лісогосподарських заходів (проектів), реалізація яких пов'язана з тривалим часом здійснення, а періодичні експлуатаційні затрати і капітальні вкладення з урахуванням екологічної складової змінюються в часовому проміжку, проводиться на основі розрахунку повних зведених витрат, що може виражатися такою формулою (2):

$$\overline{Z}_k = \sum_{t=1}^T \overline{K_{ik}^t B_{ik}^t} + \overline{K_{ik}^t B_{ik}^t} + \sum_{t=1}^T \overline{C_{ik}^t B_{ik}^t} + \overline{C_{ik}^t B_{ik}^t} \quad (2)$$

де $\overline{Z}_k$ – зведені затрати на проведення k -ої системи програмних лісогосподарських заходів з урахуванням екологічної складової, грн.;

$\overline{K_{ik}^t}, \overline{K_{ik}^t}$ – капітальні і відповідно екологічні вкладення на реалізацію програмних заходів (лісогосподарські заходи, будівництво, реконструкція об'єктів) в t -ому періоді, грн.;

$\overline{C_{ik}^t}, \overline{C_{ik}^t}$ – експлуатаційні і відповідно екологічні затрати t -ого року на проведення програмних заходів, грн.;

$\overline{B_{ik}^t}, \overline{B_{ik}^t}$ – коефіцієнти приведення відповідних витрат за фактором часу;

t – рік проведення заходів;

T – термін дії системи заходів, років.

На основі критеріїв оцінки і науково обґрунтованих нормативів розраховуються найбільш ефективні (із сукупності допустимих) варіанти програмних заходів, які приймаються в якості пріоритетних. Стосовно до лісового сектору економіки, ефективність програмних заходів визначається на основі співставлення затрат, що спрямовуються на відтворення і вирощування лісу за різними технологіями та результатів від його експлуатації з урахуванням доходів від переробки деревини. При цьому мається на увазі, що в структурі затрат враховуються кошти, що витрачаються на проведення лісгосподарських заходів існуючими технологіями і програмними розробками. Найбільш ефективний варіант програмних заходів визначається за критерієм і режимом господарювання, при якому забезпечується одержання максимально можливої кількості лісопродукції (прибуток) при мінімальних затратах ресурсів. Показником ефективності програмних заходів є галузевий коефіцієнт (норма) ефективності, мінімальна величина якого для лісового господарства прийнята на рівні 0,2.

Одним із основних критеріїв оцінки ефективності лісоресурсної сфери і управління лісами на засадах сталого розвитку є підвищення продуктивності лісів, збільшення їх вкладу в глобальний вуглецевий цикл та збереження продуктивного потенціалу лісових земель. Частина показників (індикаторів), що характеризують цей критерій, стосується запасу фітомаси лісостанів та кількості вуглецю, накопиченого в надземній частині фітомаси лісових насаджень. Запаси та динаміка фітомаси є важливими показниками, що характеризують продуктивність та життєздатність лісів, а також їх спроможність впливати на основні геобіохімічні цикли, в тому числі, і на глобальний вуглецевий цикл [4, с.132]. Проте існуюча технологія лісовпорядкування як в Україні, так і в інших країнах, не передбачає таксації всієї біомаси насаджень, а обмежується лише оцінкою однієї з її складових – стовбурною частиною деревостану та фрагментарним описом таких показників як надґрунтовий покрив, підріст та підлісок. Такий підхід позбавлений можливості враховувати комплекс питань щодо обліку лісів, а тому не спроможний задовольнити потреби в інформації, яка є необхідною при вирішенні актуальних завдань екологічного, ресурсознавчого та іншого спрямування.

Таким чином, оцінка економічної ефективності лісгосподарських і лісокультурних заходів здійснюється на основі завершеного циклу відтворення лісових ресурсів як системи, що забезпечує, не залежно від призначення лісу і економічних умов господарювання, більш раціональне використання лісоземельних можливостей і внутрішніх резервів виробництва. Щодо лісів експлуатаційного призначення, характерними вважаються такі основні варіанти систем заходів з відтворення і використання лісових ресурсів:

- використання посадкового матеріалу, створення лісових культур, проведення необхідних рубок догляду за лісом, суцільна рубка деревостанів, що досягли віку стиглості;

- збереження підросту, проведення необхідних рубок догляду, санітарних і суцільних рубок;

- збереження підросту, проведення необхідних рубок догляду, санітарних і поступових (добровільно-вибіркових) рубок;

- вирощування посадкового матеріалу, створення лісових культур, проведення необхідних рубок догляду, санітарних рубок, внесення міңдобрив (люпинізація), проведення суцільних рубок лісу;

- реконструкція насаджень, вирощування посадкового матеріалу, створення лісових культур, проведення необхідних рубок догляду, санітарних і суцільних рубок.

Багатоваріантність системи лісгосподарських заходів за тих чи інших умов господарювання характеризується неоднаковими показниками продуктивності лісових насаджень та властивих їм несировинних корисностей, різними технологіями лісовирощування та розмірами затрат, що інвестуються в ці процеси. Тому оцінка ефективності лісгосподарських заходів здійснюється на основі зіставлення лісівничих і техніко-економічних показників, пов'язаних з процесами лісовирощування. Варіант лісгосподарських заходів вважається ефективним, якщо забезпечує одержання найбільшого ефекту від всього комплексу приведених витрат з

урахуванням прогресивної технології лісовирощування та дотримання екологічних та соціальних вимог. До впровадження затверджується і приймається та чи інша технологія, якщо вона з лісівничої точки зору доцільна і економічно вигідна. В практиці лісового господарства, крім того, можуть прийматися варіанти, що менш ефективні в економічному аспекті, але мають пріоритетне важливе екологічне і соціальне значення.

Оцінка ефективності програмних розробок здійснюється, як правило, стосовно ключових проблем соціально-економічного розвитку галузі, основними з яких є: відтворення лісоресурсного потенціалу, комплексне використання лісових багатств; глибока переробка деревини; ефективне функціонування лісгосподарського і лісопромислового виробництва. На основі такої оцінки визначаються також обсяги виконання (невиконання) програмних заходів за їх компонентами: факти незаконного і нецільового витрачання коштів, інших порушень фінансової дисципліни в галузі, оцінюються втрати, що завдаються лісам і лісовому комплексу в результаті невиконання програмних лісгосподарських заходів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Методологічні підходи оцінки соціально-економічних програм збалансованого розвитку галузі ґрунтуються на принципах комплексності, цільової орієнтації, соціально-екологічної ефективності, які є основою для встановлення рівня реалізації передбачених заходів, усунення негативних тенденцій та внесення необхідного корегування, спрямованого на підвищення ефективності лісокультурного і лісопромислового виробництва відповідно до умов сталого розвитку. Таким чином, економічна ефективність лісгосподарських заходів у загальному вигляді оцінюється на основі критерію загальної (абсолютної) і порівняльної економічної оцінки ефективності затрат і економічного ефекту від їх реалізації. Критерієм же загальної економічної ефективності заходів є відношення сумарної величини економічного ефекту від системи заходів до сукупних затрат, що забезпечують одержання даного ефекту. Саме цей висновок є основною підставою для впровадження (або відхилення) тих чи інших варіантів систем лісокультурного виробництва, що розглянуті в даному дослідженні.

Список використаної літератури:

1. Державний лісовий кадастр України станом на 01.01.2009 р.: За даними Державного обліку лісового фонду // http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/articleart_id=34062&cat_id=33906.
2. Андерсон Д.М. Экология и наука об окружающей среде: биосфера, экосистемы, человек: [Текст] / Под ред. В.В. Бунака. – Л.: Гидрометеоиздат, 1985. – 165 с.
3. Комплексное лесохозяйственное районирование Украины и Молдавии: [Текст] / Под ред. С.А. Генсирюка. – К.: Наукова думка, 1981. – 360 с.
4. Олдак П.Г. Современное производство и окружающая среда: монография: [Текст] / Академия наук СССР, Сибирское отделение; Отв. ред. И.П. Сулов. – Новосибирск: Наука, 1979. – 190 с. – (Человек и окружающая среда)
5. Природно-ресурсный потенциал сталого розвитку України: наук. видання: [Текст] / НАНУ; Рада по вивченню продуктивних сил України; Данилишин Б.М., Дорогунцов С.І., Міщенко В.С. та ін. – К.: РВПС України НАНУ, 1999. – 716 с. – ISBN 966-02-1074-4
6. Туниця Ю.Ю. Эколого-экономическая эффективность природопользования: [Текст]. – М.: Наука, 1980. – 165 с.
7. Бузун В.О. Досвід і уроки рубок із збереженням підросту/ Бузун В.О., Приступа Г.К., Турко В.М. // Лісовий журнал. – 1995. – № 2. – С. 16-18.
8. Лесохозяйственное районирование Украинской ССР/ Пастернак П.С., Киселевский Р.Г., Федец И.Ф., Медведев Л.А. // Лесоводство и агролесомелиорация. – К.: Урожай, 1980. – С. 3–16.

ДУБАС Ростислав Григорович – кандидат економічних наук, доцент, декан обліково-економічного факультету.

Наукові інтереси:

– економіка лісокористування і охорони навколишнього середовища.

Стаття надійшла до редакції 28.10.11 р.